

Makale Gönderilme Tarihi / Article Submission Date: 26-08-2020

Makale Kabul Tarihi / Article Acceptance Date: 28-08-2020

Araştırma Makalesi / Research Article

INTERNATIONAL JOURNAL OF VOLGA - URAL AND TURKESTAN STUDIES (IJVUTS), VOLUME 2, ISSUE 4, P. 254 - 275.

ULUSLARARASI İDİL - URAL VE TÜRKİSTAN ARAŞTIRMALARI DERGİSİ (IJVUTS), CİLT 2, SAYI 4, S. 254-275.

Stalin Dönemi'nde Özbekistan'da Eğitimin Genel Durumu (1930-1940)*

Ercan ÇELEBİ**

Özet

Çarlık Rusyası'nın yıkılmasından sonra Bolşevikler çok milletli, çok dilli ve çok dinli bir görünüm sergileyen Sovyetler İttifakı içerisinde yer alan uluslara ilk aşamada *saygılı* davranmışlar, fakat çok geçmeden ulusal politikalarını *Sovyetleştirme* siyaseti üzerine inşa etmişlerdir. Bu durum sosyal hayatta kendisini bir *Sovyet halkı oluşturmak* şeklinde göstermiştir. Birlik içerisindeki söz konusu farklılıkların ortadan kaldırılarak *tek tip Sovyet insanı modeli* oluşturmak ana hedef haline getirilmiştir. Bu politikanın alt yapısını oluşturmak için Rus olmayan halkların eğitim sistemine el atılmış; yerli mektepler kapatılarak, tek tip Sovyet mektepleri kurulmuş ve eğitim sistemi merkezleştirilmiştir. Eğitimin üst yönetimlerine Ruslar yerleştirilmiş ve eğitim, Rus diline dayandırılmıştır. Sovyet Eğitim Sistemi'nde 1933 yılına kadar her mektep, her muallim kendi tecrübesini uygulamış, dünyada ortaya konulan öğretim metotlarının tamamı, *yarı okur-yazar* Sovyet muallimleri tarafından tatbik edilmiştir. 1935 yılında Stalin ve Molotof'un imzasıyla çıkarılan bir emirname ile eğitimde görülen bu plânsızlık ortadan kaldırılmaya ve mekteplerde temin edilemeyen nizâm, talim ve terbiyenin gerçekleştirilmesine çalışılmıştır. Bu çalışmada Sovyet Özbekistanı'nda 1930-1940 yılları arasındaki eğitimin genel durumu ele alınmış ve Sovyet eğitim sisteminin Özbekistan'daki uygulamalarına yer verilmiştir.

Anahtar Kelimeler: Özbekistan, Sovyet Eğitim Sistemi, Sovyet Rusya, Mektep.

General Situation Of Education In Soviet Uzbekistan (1930-1940)

Abstract

After the collapse of Tsarist Russia, the Bolsheviks respected nations in the Soviet Union, which were multinational, multilingual and multi-religious. But they soon built their national policies on a policy of Sovietization in all areas. This manifested itself in the social life as the creation of a new Soviet people. In order to establish the infrastructure of this policy, the education system of the non-Russian peoples was taken up; by closing local schools, one type of Soviet schools were established and the education system was centralized. The Russians were placed at the top of the training and the training was based on the Russian language. In the Soviet Educational System, every school until 1933, each teacher applied his own experience, and all the teaching methods set forth in the world were applied by semi-literate Soviet teachers. In 1935 an order was issued with the signatures of Stalin and Molotov and the irregularities in education were tried to be eliminated. In this study,

* Bu çalışma 8-10 Kasım 2018 tarihleri arasında Kastamonu Üniversitesi'nde icra edilen I. Milletlerarası Türkiye - Özbekistan Münasebetleri Sempozyumu'nda sunulan bildiri metninin güncellenmiş halidir.

** Doç. Dr., Kastamonu Üniversitesi, Fen Edebiyat Fakültesi Tarih Bölümü, E-posta: ecelebi@kastamonu.edu.tr. ORCID: 0000-0003-0524-2757.

the general situation of education between the years 1930-1940 in Soviet Uzbekistan was discussed and the practices of the Soviet education system in Uzbekistan were included.

Key Words: Uzbekistan, Soviet Education System, Soviet Russia, Soviet School.

Giriş

Rus istilâsı sonrasında Türkistan'da üç türlü mektep bulunuyordu. Bunların tarihî itibariyle en eskisi ve tuttuğu yer itibariyle en kuvvetlisi mescit yanı mektepleri ile dinî medreselerdi (Yaş Türkistanlı, 1934b, s. 31-32).¹ 1881'deki mevcut bilgilere göre: Rusya boyunduruğu altındaki Türkler o zaman, 16.000 mahalle mektebi ve 214 medreseye sahiptiler. Bu 16.000 mahalle mektebinde 500.000 Türk çocuğu okumakta ve bunlar Kur'an kıraati ve namaz dualarını öğrenmekteydiler (Devlet, 1985, s. 223). Bununla birlikte Türkistan'da medrese eğitimine dayanan eğitim sistemi, Uluğ Bey'in ölümünden sonraki karışıklık devresinde gerilemeye ve çok geçmeden de bozulmaya başladı (Saray, 1987, s. 42).

Türkistan Rus egemenliğine girdikten sonra Rus mektepleri meselesi ortaya çıktı. Rus Mahalli Mektepleri (Rusko Tüzemni) adı altında ortaya çıkan bu mekteplerin amacı: Rus dili ve kültürünü benimsetmektir. Gerçekte ise Türkistan halkı, Rus mekteplerini *kendi benliğine göz diken, çocuklarını elinden almak için kurulan bir tuzak olarak* görmekte idi. Bu mekteplere mecburî olarak gönderilen çocukları ise *kendisi için yok olmuş* kabul ederdi. Bunun için kendi çocuklarını bu okullara vermek istemeyen ailelerin, yetim ve fakir aile çocuklarını para ile bu mektebe gönderdikleri çok olurdu. Bu iki cins mektep zamanla halkın ihtiyaçlarına cevap veremez hale gelince yeni bir mektep: *Cedit Mektepleri* ortaya çıktı.² Halkın asrî ve medenî ihtiyaçlarına, onun terakkî ve inkişafına hizmet etmeyi gaye edinen Cedit Mektepleri, ne medreseler gibi vakıf sermayesine ve ne de Rus mektepleri gibi hükümetin maddî

¹ Sonraki dönemlerde Türkistan'da şu üç tip okul faaliyet gösterecektir. Birincisi bilhassa Rus çocuklarının eğitimi için düzenlenmiş yaygın resmî okullardı. İkinci tip ise yerli halka Rusça öğretmek gayesiyle kurulan ve iki dilli öğretim yapan Rus-Tatar veya Türkistan'daki adıyla Rus-yerli okulları idi. Üçüncü tip okullar ise Türklerin devletten hiçbir yardım görmeden kendi gayretleriyle yürüttükleri medreselerdi. Nadir Devlet, *Rusya Türklerinin Millî Mücadele Tarihleri (1905-1917)*, Türk Tarih Kurumu Yayınları, Ankara 1985, s. 223.

² Türkistan'da ise asrî manada eğitim sisteminin oluşturulması gayretleri, Ceditizm hareketinin ortaya çıkmasıyla başladı. Rusya Müslümanları arasında çok kısa zamanda büyük gelişmeler kaydeden Ceditizm akımının kurucusu ve ideoloğu, maruf Türkçü ve filozof İsmail Bey Gaspıralı olmuştur. Gaspıralı aynı zamanda, 1883-1914 yılları arasında Kırım'ın kültür merkezi Bahçesaray'da *fikirde, dilde ve işte birlik* parolası ile yayımlanan ve Rusya Müslümanları'nın millî uyanışında önemli rol oynayan *Tercüman* gazetesinin de kurucusudur. Bkz. Süleyman Tekiner, "Türkistan Ceditizmi Komünist Propagandasının Dikkat Merkezinde", *Dergi*, Sayı: 45, Münih 1966, s. 26; Cafer Seydahmet Kırmır, *Gaspıralı İsmail Bey*, (Haz. Ramazan Bakkal), Avrasya Bir Vakfı Yayınları, İstanbul 1996; Hakan Kırmırlı, "Gaspıralı İsmail Bey", *DİA*, İstanbul, 1996, c. 13, s. 394-395; Ahat Andican, *Ceditizm'den Bağimsizliğe Hariçte Türkistan Mücadelesi*, Emre Yayınları, İstanbul 2003; Timur Kocaoğlu, "Tercüman'ın Dili ve Coğrafyası", (Ed. Hakan Kırmırlı), *İsmail Bey Gaspıralı İçin*, Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, Ankara 2004, s. 215-225; Ahmet Kanlıdere, "Kazan Tatarları Arasında Tecdid ve Cedit Hareketi", *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 46, 1997, s. 89-96; İbrahim Maraş, *Türk Dünyasında Dini Yenileşme (1850-1917)*, Ötügen Yayınları, İstanbul 2002.

yardımlarına dayanmakta idi. Cedit Mekteplerinin yegâne dayanağı o zaman sayıları oldukça az olan terakkiperer gençlerin yardımı ve muallimlerin azmi idi. Ruslar ve bir kısım ulema, Cedit Mekteplerine *iivey evlat* hatta *düşman* nazarı ile bakmakta idi. İsmail Gaspıralı'nın sabırlılığı ve teşkilâtçılığı sayesinde 1905 yılına gelindiğinde Usûl-i Cedit Mektepleri'nin sayısı 5.000'i aşmış bulunuyordu (Yaş Türkistanlı, 1934b, s. 31).

Kısa sürede varlığını hissettirmeye başlayan Cedit Mektepleri, bir taraftan halkın asrî ihtiyaçlarını görmek istemeyen eski mektep ve medreseler ile diğer taraftan da halkın *medenî varlığına kasteden* Rus mekteplerine karşı mücadele başlattı. Kendisini medeniyet getirici (kulturträger) olarak gören Rus hükümetleri ise Cedit Mektepleri ile mücadele etmek için medreselerle birlikte hareket etmekten çekinmediler. Fakat halk, Cedit Mekteplerine rağbet göstermeye devam etti. 1917 Bolşevik İhtilâli'nden sonra Sovyet idaresinin Türkistan'daki ilk işi, eğitimi merkezileştirmek ve mektepleri ortadan kaldırarak tek tip Sovyet mektebi kurmak oldu. Bu suretle halkın *urus mektebi* adını verdiği hükümet mektepleri, Sovyet mekteplerine dönüştü; Cedit Mektepleri ise kapatıldı. Mescit yanı mekteplerinin devamına ise izin verildi ve bu mektepler, Sovyet hükümetleri tarafından *halkı avutmanın* bir aracı olarak görüldü (Timuroğlu, 1930, s. 22-25).

Stalin Dönemi'nde Sovyet Eğitim Sistemi'nin Kemiyet ve Keyfiyeti

1924 yılında Türkistan'ın millî sınırlara bölünmesinden sonra Sovyetler; Özbekistan, Türkmenistan, Kırgızistan ve Kazakistan'da sadece siyasî ve iktisadî hayatı değil, aynı zamanda kültür ve maarif işlerini de kontrol altına aldılar. Bu sebeple gayr-i Rus ülkelerde mektep programları, ortak ders kitapları, ortak okul kıyafetleri Moskova merkezinden belirlenmeye başlandı ("Ruslaştırma Siyaseti Küçeymekte", 1935, s. 9-10)³ ve maarif teşkilâtlarının üst yönetimlerine Ruslar yerleştirildi ("Bugünkü Türkistan Ahvalinden", 1933, s. 21). Bu çerçevede gayr-i Rus halkların kendi millî tarihleri, umumiyetle millî kültürleri ile bağ kurmaları engellendi veya ortadan kaldırıldı. Bu cumhuriyetler için *hem şekli hem mefhûm itibariyle Ruslaşmış yeni proleter edebî dili ve edebiyatı* yaratıldı. Tarih alanında *yurdunu sevmek ve onun tarihine, bu tarihi yaratan şahıslara sevgi ve hürmetle bağlanma temelinde bir tarih yaratma* fikrine dayanan Stalin'in yeni tarih görüşü benimsendi. Böylece

³ Gerçekte eğitimin merkezileştirilmesinden sonra eğitime Sovyetler Birliği Yüksek ve Orta İhtisas Bakanlığı, Sovyetler Birliği Milli Eğitim Bakanlığı ve Sovyetler Birliği Pedagojik Bilimler Akademisi yön vermeye başlamıştır. Bkz. S. Voronitssin, "Sovyet Türkistan'ında Okul ve Bilim", *Dergi*, Sayı: 55, 1964, s. 64.

Pervosky, Kaufman, Çernayev, Kolpakovsky, Skobelev, İvanov ve Folbaum Türkistanlı gençlerin önüne millî kahramanlar olarak konuldu (Tahir, 1936, s. 4-5).⁴

Türkistan'da Sovyet mekteplerinde eğitimin kemiyet ve keyfiyeti, Cedit Mektepleri'nin kapatılmasından sonra⁵ Rus okullarına gitme mecburiyetinin ortaya çıkması ve eğitimin Rus diline dayanması ve Türkistanlı gençleri *Rus terbiyesi* altında yetiştirmek biçiminde orta çıktı. Sovyet mekteplerinin terbiye esasları, A. Taciyof'un ifadesiyle *şekil itibariyle millî, içerik itibariyle proleterce* kültür formülü üzerine inşa edildi.⁶ Proleter hâkimiyeti, proleter siyaseti, proleter terbiyesi Türkistanlılar için yabancı mefhûmlardı ve Türkistanlılar Taciyof'un proleter terbiyesinden gerçekte neyi kastetmiş olduğunu iyi anlamıştı. Bu sebeple en geniş kitleyi oluşturan Türkistan çiftçisi proleter terbiyesini, *Rus terbiyesi* olarak görmekte idi. Nitekim Özbekistan Fırka Kâtibi Ekmek İkrarov bir maarif toplantısında bu gerçeği: *çiftçiler hali hazırda mekteplere (Rus mektepleri) kötü gözle bakıyor. Çoğunlukla mektepte okumak onlara göre ya Rus ya da dinsiz olmak veya da bir şey öğrenmemek demektir* sözleriyle ifade etmişti. Yine Türkistan'ın milliyetçi muallimleri, *koyun ağılına giren kurt gibi görülüp bulunduğu her yerde Rusluğun kâhhar eli ile yok edilirken, İkrarov komünist muallim ile Türkistan çiftçisi arasındaki bağın zayıflığından* şikâyet etmekte idi (Timuroğlu, 1930, s. 25-26). Diğer yandan Sovyet mekteplerinde özellikle orta, yukarı ve sanat mekteplerinde okumakta olan Türkistanlı gençler arasında da Sovyet eğitim sistemine tepkiler görülmekte idi. Nitekim *Yaş Türkistan* dergisinin 71. sayısında yer verilen *Maarif Cephesinde* adlı bir makaleye göre Türkistanlı gençler: *Sovyet hükümeti bizim millî varlığımızı kemirmektedir. Sovyet hükümeti eski Rusya'nın müstemlekecilik siyasetini devam ettirmektedir. Bunun için bizde buna karşı mücadele yürütmeliyiz ya da Sovyet hükümetinin yaşaması tabiat*

⁴ Rusya'da Rus olmayan milletlerin küçük düşürülmesi ve horlanması sadece Sovyet yazarlarının değil aynı zamanda devletin resmî tutumudur. Bkz. P. Urban, "Sovyet Millî Siyasetinin Bugünkü Eğilimleri", *Dergi*, Sayı: 35-36, 1964, s. 78; Abdulvahab Kara, "Ermukhan Bekmakhanov ve Sovyet Döneminde Kazak Tarihi Araştırmalarında İdeolojik Baskı ve Kısıtlamalar", *Sovyet Tarih Yazımı ve Kazakistan Tarihinin Meseleleri (İlk Kazak Tarihçisi Ermukhan Bekmakhanov'un Hayatı ve Çalışmalarına Yeni Bakış)*, (Editörler: Abdulvahab Kara, Zeynep Yaman), İstanbul 2016, s. 11-25; Ercan Çelebi, "Türkistan Millî Mücadelesi: Sovyet Tarih Görüşü Bakımından Bir Değerlendirme", *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Sayı: 4, 2019, s. 1916-1940; Elnur Ağayev, "Sovyet Tarihçisinin Mutfağına Bir Nazar", *Sovyet Tarih Yazımı ve Kazakistan Tarihinin Meseleleri (İlk Kazak Tarihçisi Ermukhan Bekmakhanov'un Hayatı ve Çalışmalarına Yeni Bakış)*, (Editörler: Abdulvahab Kara, Zeynep Yaman), İstanbul 2016, s. 155-181.

⁵ *Buhara Proleterleri* adlı Türkçe-Tacikçe gazetesinin 16.02.1936 tarihli nüshasından aktarıldığına göre Kesegren'de 5915 numaralı evde 14 talebesi olan gizli bir mektebin varlığından bahsedilmekte ve bu mektepte Sovyet mekteplerine düşman kişilerin çocukları okumakta idi. Anlaşıldığına göre Cedit Mektepleri'nin kapatılmasından sonra bir kısım evlerde gizi olarak yeni usule göre eğitim gizliden gizliye devam ettirilmekte idi. Bkz. "Buhara'da Yaşirin Mektep", *Yaş Türkistan*, Sayı: 77, Nisan 1936, s. 1.

⁶ Buradan anlaşılmalıdır ki Özbekistan'da eğitim: millî ve İslâmî esaslardan uzak, Marksist ve Leninist ideolojiyi benimsemiş nesillerden yeni bir Sovyet vatandaşı oluşturmaya dönüktür. Bkz. Mehmet Saray, *Özbek Türkleri Tarihi*, İstanbul 1993, s. 67.

kanunlarına aykırıdır şîârlarıyla Sovyet eğitim sistemine tepki göstermekte idi (Taşbalta, 1935, s. 41-42).

Türkistan'da medenileşme siyasetine dönük olan eğitim sistemi, 1930'lu yıllara gelindiğinde *mekteplerin bitirilerek onun yerine adî yaşayış birliği ve hayatî görgüden bilgiyi artırma hayalinden* öteye geçemedi. 1933 yılına kadar her mektep, her muallim kendi tecrübesini uyguladı. Dünyada ortaya konulan talim metotlarının tamamı, *yarı okur-yazar* Sovyet muallimleri tarafından tatbik edildi. Bu suretle mektepler Rus muallimlerinin tecrübe yeri, talebelerde *sınav tavşanı* olup kaldı (Taşbalta, 1935, s. 40) 1935 yılında Stalin ve Molotof imzasıyla çıkarılan bir emirnâme ile her şeyden önce Sovyet eğitim sisteminde 1933 yılına kadar görülen *keşmekeşliğe* son verilmesi⁷ ve temin edilemeyen nizâm, talim ve terbiyenin gerçekleştirilmesine çalışıldı. Bu emirnâme ile derslerin umumî ve kat'î bir plân çerçevesinde işlenmesi, ortak ders kitabı kullanımı, ders saatlerinin 45 dakika olarak belirlenmesi ve tatil günlerine açıklık getirilmesi ve imtihan sorularının önceden muallimler tarafından talebelere verilmesinin yasaklanması istenilmekte idi. Ayrıca 1936 yılı Ocak ayından itibaren bütün Sovyetler İttifakı içerisinde talebelerin ortak bir okul kıyafetine geçmeleri ve okul evrak ve muamelâtının ortak bir şekilde yürütülmesi bildirilmekte idi (Taşbalta, 1935, s. 38-39).

Özbekistan'da Eğitimin Genel Durumu (1930-1940)

Sovyet Özbekistanı'nda eğitimin 1930-1940 yılları arasındaki durumu ele alınırken sırasıyla eğitim ve öğretimin plânlanması, muallimler, mektepler, mekteplerdeki öğrenci sayıları ve mekteplerdeki eğitim araç-gereçleri hakkında bilgi verilecektir.

Sovyet Özbekistanı'nda Eğitim Ve Öğretimin Plânlanmasında Görülen Eksiklikler

Sovyet eğitim sisteminin Rus diline ve proleter kültürüne dayandırılmasından sonra Özbekistan'da da 4 yıllık başlangıç mekteplerinden itibaren Rus dili mecburiyeti getirildi. Rus dili ders programı ve kitaplarının hazırlanması görevi Rusya Maarif Komiserliğine verildi. Bununla ilgili bir talimat Özbekistan Hükümetine de gönderilmiş, Özbekistan Maarif Komiserliği de bu emri aynen tatbik etmek mecburiyetinde kalmıştır (Taşbalta, 1939, s. 10).

⁷ Örneğin *Kızıl Özbekistan*'ın 11.02.1938 tarihli nüshasından aktarıldığına göre 1937-1938 eğitim-öğretim yılının başlamasından bu yana Taşkent Tıp Enstitüsü yakınında bulunan İşçi Fakültesi'nde direktör ve ilmî müdür dokuz kere değişmişti. Nihayet ilmî müdür *ilmî işlerden habersiz* Hasanoğlu ile Mehmetoğlu'na verilmişti. Yine aynı gazeteye göre *İşçi Fakültesi'nde özellikle Komsomol Komitesi Sekreteri Banderenko ve İlmî Müdür Hasanoğlu, iki gün toplantı bahanesiyle üç kez ders yapmamışlardı*. Bkz. Abdulvahab, "Türkistan'da 1937/1938'inçi Oku Yılı Kandıy Ötkezile Yatır?", *Yaş Türkistan*, Sayı: 103, Haziran 1938, s. 22-23.

Gayr-i Rus mektepler için hazırlanan yeni eğitim programında Rus dili ve Rus edebiyatı dersleri artırılmış, 10 yıllık gayr-i Rus mekteplerde Rus dili dersi kışlak mektepleri için 1152, şehir mektepleri için 1260 saat; Rus edebiyatı dersi kışlak mektepleri için 468 ve şehir mektepleri için 462 saat olarak belirlenmiştir. Ayrıca Rus dili ve Rus edebiyatı derslerinde talebeler başarısız olursa, yerli dil ve yerli edebiyat dersi aleyhine Rus dili ve Rus edebiyatı dersi saatlerinin daha da artırılacağı bildirilmiştir. Bu çerçevede Türkistan'da Maarif Komiserlikleri 1935-1936 eğitim-öğretim yılı için 4 yıllık şehir mekteplerinin Rus dili dersini pazartesi 9, salı 9, çarşamba 9, perşembe 7 ve cuma günü için 6 saat olarak belirlemiştir ("Ruslaştırma Siyaseti Küçeymekte", 1935, s. 10).

Bununla birlikte uygulamada yeterli sayıda Rus dili ders kitabı ve Rus dili mualliminin bulunmadığı konusunda da Sovyet gazetelerine bir kısım haberlerin yansıdığı da görülmektedir. Nitekim Taşkent Maarif Şubesi Müfettişliği tarafından Rus dili okumak zorunda olan 300.000 talebe bulunurken, buna karşılık sadece 200 civarında muallimin olduğu bildirilmekte idi.⁸

Özbekistan'da eğitim-öğretimin plânlanmasında sorunların yaşandığı, eğitim-öğretim için iyi bir hazırlık devresinin geçirilemediği görülmektedir. *Mektebe Gitmeyen Çocuk Kalmasın* başlıklarının gazetelerde sık sık yer aldığı göz önüne alınırsa mecburî eğitimden (Sovyet mekteplerine gitme mecburiyeti) hedeflenen başarı elde edilememiştir. Örneğin Sovyet Maarif Komiserliği'nin vermiş olduğu bilgiye göre 1932 yılında Özbekistan'da mektep yaşındaki yerli halk çocuklarının ancak % 72'si mekteplere yerleştirilebilmiştir. Semerkant'ta mekteplerin 1932 yılı Eylül ayı başında açılması gerekirken yeni şehir (yani Rus) kısmındaki mektepler 6 Eylülde derslere başlamasına rağmen şehrin Türk kısmındaki (yani eski şehir) mektepler Aralık ayı gelmesine rağmen halâ eğitime başlayamamış, 10. Mektebin 30 grubundan ancak 3'ü toplanabilmiştir ("Türkistan Haberleri: Maarif İşleri", 1932, s. 39-40).

Aşkabat, Buhara ve Taşkent'te çıkan Türkçe Sovyet gazetelerinden anlaşıldığına göre haftalarca öncesinden başlatılan bütün çabalara rağmen 1934-1935 eğitim-öğretim yılının Türkistan'da özellikle vilâyetlerde belirlenen tarihten geç başladığı anlaşılmaktadır. Kışlak muallimlerine dihanlar arasında pamuk işlerini çabuklaştırmak ve hükümetin sonbahar ekim plânını uygulamak yolundaki propaganda işleri yüklenildiğinden, muallimler görevleri başına zamanında dönememişler; sadece yatakhane olan şehir mektepleri eğitim-öğretime

⁸ Bütün bu sayılan eksikliklerin sorumlusu ise Maarif Komiserliği'nde bulunan milliyetçilere ve bu çerçevede Maarif Komiserliği Orta Mektepler Şubesi Başkanı Bahşallah Havace'ye yükletilmekte idi. Bkz. "Türkistan Mekteplerinde", *Yaş Türkistan*, Sayı: 98, Ocak 1938, s. 1.

başlayabilmiştir (Yaş Türkistanlı, 1934a, s. 17). Yine Özbekistan’da 1938-1939 eğitim-öğretim yılına hazırlıksız ve büyük eksiklikler ile başlanılmış, şehir ve rayonlarda binlerce çocuk bu sebeple mektebe gidememiştir (Abdulvahab, 1939, s. 35).

Mektep Binalarının Genel Durumu

1930-1940 yılları arasında Özbekistan’da bulunan Sovyet mekteplerinin sayısı ile ilgili sağlıklı bilgiler edinmek oldukça zordur. Bu konuda Sovyet resmî makamlarının ideolojik kaygılar nedeniyle mekteplerin sayısı hususunda abartılı ve çelişkili rakamlar verdikleri görülmektedir. Meselâ Sovyet kaynaklarının 1938 yılı verilerine göre Taşkent vilâyetinde toplam 652 mektep olup; bunlardan 367’si 4 yıllık başlangıç mektebi, 207’si 7 yıllık orta mektep, 78’i ise 10 yıllık orta mektep idi. Taşkent yakınlarında bulunan Ak Kurgan Rayonu Fırka Komitesi Kâtibi Peryahin’e göre Ak Kurgan’da toplam mektep sayısı 65, Rayon Komsomol Komitesi ikinci Kâtibine göre ise 150’dir. Gerçekte 1938 yılında Ak Kurgan’daki toplam mektep sayısı ise 39 idi (Abdulvahab, 1938c, s. 23).

Özbekistan’da mektepler sıhhi açıdan da yeterli düzeyde değildi. Stalin Rayonu Sağlığı Koruma Komitesi’nin mekteplerde yaptığı teftiş raporuna göre: Ahonbaba Mektebi’nin aşhanesi tuvaletin 2 metre yakınında bulunuyordu. Hamza adlı 65 Numaralı Mektepte 1. ve 2. sınıfları ayıran bölme yakınındaki küçük dehlizler tuvalete dönüştürülmüş, dolmuş bulunan eski tuvalet ise kapatılmamıştı. Feyzullah Havace adlı 46 Numaralı Mektep’te aşhane bulunmadığından çocuklar çaylarını sınıfta içiyorlar; çay, ekmek gibi yiyecekler ise depoda eski püskü şeylerle bir arada bulunuyordu (“Taşkend Mekteplerinin Tazelik ve Sıhhi Vaziyetleri”, 1931, s. 43).

Mektepler donanım ve temel ihtiyaçlar bakımından da yetersizdi. Kış mevsiminde mektepler için odun bulunamamış, Semerkant’ta ise 5000 talebe için sıra yetmemişti. (“Türkistan Haberleri: Maarif İşleri”, 1932, s. 40). Umumiyetle mekteplerde yemek, odun ve kömür tedarikinin önemli sorunlar olduğu anlaşılmaktadır. A. Rüstem adlı bir Sovyet muhabirinin verdiği bilgiye göre *talebeler aylarca hamam yüzü görmemiş, yine talebelerin kıyafetleri 3 aydır yıkanmamıştı* (Yaş Türkistanlı, 1934a, s. 18).

Yeni mektep binalarının inşası ve mevcut mektep binalarının tamirâtı hususunda da birçok aksaklıkların yaşandığı anlaşılmaktadır. Nitekim Özbekistan Maarif Komiserliği tarafından tertiplenen bir muallimler toplantısından anlaşıldığına göre: Özbekistan’da mekteplerin çoğu ağıllarda yerleşmiş, işe yarayacak binası olan mekteplerin tamirâtı ise yapılamamıştı. Yeni yapılan mektep binaları ise mektep için uygun değildi (Taşbalta, 1936, s. 27).

Sovyet Hükümeti ve Bolşevik Merkezi Komitesi'nin aldığı karar gereğince 1936 yılında bütün Sovyetler İttifakı içerisinde 1.507 mektep binasının inşa edilmesi karar altına alınmasına ve bu mektep binalarının 48'inin Özbekistan'da yapılması ("Şu Yıl Salınacak Mektep Binaları", 1936, s. 1) plânlanmasına rağmen, mektep binaları tamamlanamamıştır. Rızaoğlu Gulam'ın *Kızıl Özbekistan*'ın 09.02.1938 tarihli sayısında yer alan *Mektep Binalarında Zıyançılık* başlıklı makalesinde ise konuyla ilgili şu bilgiler aktarılmaktadır (Abdulvahab, 1938a, s. 20-21):

"Geçen yıl Özbekistan şehir ve rayonlarında 117 mektep binası yapılması gerekirken, bunun ancak 92'si yapılabildi. Maliye Bölümü Yöneticisi Suşentsov ile Teminat Bölümü Yöneticisi Tombakov mektep binalarını hem paradan hem kuruluş materyallerinden alıkoydular. Neticede binalar sınıfsız kuruldu. Meselâ Semerkant'ta 21, 25 ve 37. Mektep binalarının duvarları çatlamış, döşemeleri bozulmuştur. 21. Mektebin sahnesi çökmüş, çevredeki sular okula akmaktadır. Taşkent mektep binaları da zarara uğradı. Bunun için Oktobr rayonundaki 114. Mektebi örnek olarak göstermek mümkündür. Bu durumu Özbekistan Maarif Komiserliği ve Kicanov bilmesine rağmen çözüm yok."

Yine Özbekistan'da 1938 yılı içinde 82 mektep ve 11 yatakhane binasının yapımı plânlanmışken, 82 mektepten ancak 35'inin yapımına başlanabilmiş, 1937 yılından inşası plânlanan ve bitirilemeyen 20 mektep binasının yapımı da 1938 yılına kalmıştır. *Kızıl Özbekistan*'ın 06.08.1938 tarihli nüshasından aktarıldığına göre yeni mekteplerin ancak % 25'i tamamlanabilmiştir (Abdulvahab, 1938b, s. 16).

Binden fazla talebesi olan Ağru-Kolhoz Üniversitesi'nde ise 1937 yılına öğrenciler çok kötü şartlarda başlamışlar, öğrenciler yatakhanesi düzenlenmeyen ve diğer yandan soğuk binalarda eğitim görmeye devam etmek zorunda kalmışlardır. Semerkant'ta Devlet Tıp Enstitüsü'nde 250 öğrenciye yatak yetmemiş, Halk Hocalık Enstitüsü yatakhanesini şehir sovyeti aldığı için, yeni yatakhane binası iki yıldır tamamlanamamıştır. İşçi Fakültesi ile teknikumlarda da durum bundan farklı değildir. Devlet Plân İşçi Fakültesi'nde 150, Zootekni Teknikumun'da 100 talebeye yatak yetmezken, Demiryolu İşçi Fakültesi ile Kışlak Hocalığı Teknikumu'nda da talebelere yatak verilememiştir (Abdulvahab, Maarif Cephesinde, 1938c, s. 25). Altı Arık rayonunda mekteplerdeki genel durumu ise bir Sovyet muharriri şöyle anlatmaktadır: *Tamirati plânlanan Yeni Arap ve Eski Arap Kışlak Sovyetleri'ndeki mektep binaları ile 200'den fazla sıra, 50 kara tahta ve masalar tamir ettirilmedi. Kızıl Yıldız kolhozundaki mektep ve 10 yıllık mektep binalarının tamirati yerine sadece badanası yapıldı. 30 ve 31. Mektep binalarının tavanları çökmüş, eşik ve kapıları kırılmış, döşemeleri ise delik deşiktir* (Abdulvahab, 1939, s. 35).

Muallimler ve Muallimlerin İçinde Buldukları Şartlar

Sovyet eğitim sisteminde ikinci ve en önemli sorun muallim eksikliği ve mevcut muallimlerin eğitim düzeylerinin yeterli olmaması ve içinde buldukları kötü şartlardı. Bu konudaki en önemli sorunu mekteplerdeki muallim eksikliği teşkil etmekte idi (“Maarif Cebhesinde”, 1932, s. 35). Özbekistan Komiserler Şurası Reisi Feyzullah Havace’nin verdiği bilgiye göre Özbekistan’da 13.680 dört yıllık başlangıç mektebi ve 2.758 on yıllık orta mektep muallimi bulunmakta idi (Taşbalta, 1936, s. 26). Bununla birlikte Kette Kurgan Talim ve Terbiye Teknikumu’nda içtimaiyat, pedagoji, edebiyat, kimya ve fizik derslerini verecek muallim bulunmuyordu. Bu konuda Maarif Komiseliği’ne yapılan müracaatlar ise yetersiz kalmıştı. Namangan mekteplerinde de durum aynı idi (“Maarif Cebhesinde”, 1932, s. 34). Yine Kız Abad Kışlak Sovyet’inde 5. sınıf, Şark Hakikâti kolhozunda ise muallim eksikliğinden dolayı 4. sınıf açılmamıştı. Mindan Kışlak Sovyeti’ndeki mekteplerde 8 yerine 5 muallim dersleri yürütmekte idi (Abdulvahab, 1939, s. 35). *Kızıl Özbekistan*’ın 24.08.1938 tarihli nüshasında *Muallimler Yetişmiyor* başlıklı bir yazıdan aktarıldığına göre Semerkant’ta rayon mektepleri için 22 Özbek, 16 Tacik ve Rus dilinde ders verecek 5 muallime ihtiyaç bulunuyordu. Diğer taraftan Kışlak Hocalığı Enstitüsü’nde fen derslerini, Dil Edebiyat Fakültesi’nde Özbek edebiyatı, teknikum ve İşçi Fakülteleri’nde ise edebiyat, tarih ve Rus dili derslerini verecek muallim yoktu (Abdulvahab, 1938c, s. 24-25).

Mekteplerde muallim eksikliği, Sovyet eğitim sisteminin en büyük handikabı idi. Bu durum Türkistan genelinde umumiyetle görülmekteydi. 1927 yılı özellikle yerli muallimler için bir dönüm noktası oldu. Zelinisky ve İvanov’un emri ile Semerkant’ta yapılan *Ziyahılar Kurultayı* sonrasında yerli muallimlere bakış açısı değişti. Kurultayda Özbekistan Fırka Kâtibi Ekmel İkrarov Türkistan’daki muallimlerin neredeyse yarısından fazlasını *ziyanlı* (zararlı) bulup, onlara karşı tedbir alınmasını istedi. İkrarov’a göre Sovyet mekteplerinde *milliyetçi mefkûreye bağlı hafiyeler yetişmekte idi* (Yaş Türkistanlı, 1930, s. 18). Bu sebeple faydalı olabilecek birçok muallim mekteplerden kovuldu, sürüldü ya da öldürüldü.

Sovyet mekteplerinde görev yapan muallimlerle ilgili diğer önemli bir husus, bilgi düzeylerinin çok düşük olması idi. Nitekim Sovyet gazetelerinde mekteplerde ders veren muallimlerin gerekli olan ilmî kuvvete sahip olmadıklarına dair haberlere sıkça rastlanılmakta idi. *Pravda Vostoka* gazetesinden aktarıldığına göre bütün Orta Asya Cumhuriyetleri’ndeki muallimlerin % 70’i kısa süreli kurslardan yetişmişlerdi. Muallimlerin sadece talim ve terbiyeye dair değil, aynı zamanda umumî tahsil için gerekli olan malûmatları da pek azdı (Timiroğlu, 1932, s. 19).

Özbekistan Fırka Kâtibi Ekmel İkrarov'a göre muallimlerin % 50'si düşük seviyede idi ve bunlar mekteplerde daha bir yılını doldurmamış muallimlerden (Timuroğlu, 1930, s. 28) oluşmakta idi.⁹ Orta Osyâ Bürosu'nun nüfuzlu şahsiyetlerinden Mayarof ise Özbekistan'daki muallimlerin % 0,7'sinin yüksek tahsilli, % 19,1'inin orta tahsilli, % 77,3'ünün ise düşük tahsilli olduğunu bildirmekte idi. Yine orta mektep muallimlerinin % 13'ü yüksek tahsilli, % 67'si orta tahsilli ve % 12,8'i düşük tahsilliydi. Ayrıca Özbekistan'da 4 yıllık başlangıç mekteplerinde görevli muallimlerden 200'ü yüksek tahsili, 2.264'ü orta tahsilli, 9.862'si ise düşük tahsilli bulunuyordu (Tahir, 1934, s. 12-14).

Kızıl Özbekistan'ın 29.04.1937 tarihli nüshasında M. Şems, H. Kayyum ve A. Gulam tarafından kaleme alınan *Mektepler Bilgili Talebe Yetiştirmiyor* başlıklı bir makaleden aktarıldığına göre muallimler imlâ kaidelerini iyi bilmiyor ve dil öğretiminde metodu anlamakta güçlük çekiyorlardı. Aynı gazetede verilen örneklerde 50. Mektep muallimlerine kaleme aldırılan bir metinde M.'nin 25, R.'nin 20 ve F.'nin 10 imlâ hatası var denilmekteydi (Abdulvahab, 1937, s. 16). Özbekistan Maarif Komiserliği'nin toplantısında ise bir muallimin küçük bir mektupta 54, başka bir muallimin ise 150 kelimelik bir metinde 215 hata yaptığı ifade edilmiş ve toplantıda hazır bulunan muallimlere böyle bir muallimin talebesinden ne beklenir? sorusu yöneltilmiştir (Taşbalta, 1936, s. 27). Veli Burhan adlı bir muallimin Rahim adlı bir öğrencinin defterinde 50 imlâ hatası olmasına rağmen 7 hata var notunu düşmüş olması da, aynı gazete tarafından verilen örnekler arasındadır. *Kızıl Özbekistan*'ın 11.05.1937 tarihli sayısında yer alan Sabır Yahya adlı bir muallimin makalesinden aktarıldığına göre ise Sovyet mekteplerinin bilgili ve okur-yazar talebe yetiştirememesinin nedeni olarak talebeye gerekli ehemmiyetin verilmemesi gösterilmekte ve makalenin devamında *bütün şehir ve rayonlardaki mektepleri araştırırsanız birinci sınıf muallimlerinin bilgisi düşük, tecrübesinin az olduğunu görürsünüz. Mektep müdürleri, hatta maarif bölümü müdürleri, bilgisi ve tecrübesi az muallimleri gördüler mi onları derhal 1. sınıfa göndermektedirler. Hâlbuki 1. sınıf en önemli sınıf olmalı* denilerek harf, dil ve imlâyâ dair materyallerin yokluğundan (Abdulvahab, 1937, s. 16) şikâyet edilmektedir.

Muallimlerin bilgi düzeylerinde görülen yetersizlikler üzerine 10 Nisan 1936'da alınan bir karar ile oluşturulacak komisyonlar marifetiyle, 1938 yılı Ağustos ayı sonuna kadar muallimlerin sınavdan geçirilmesi istenilmiştir (Abdulvahab, 1939, s. 37-38). Özbekistan Maarif Komiseri Yardımcısı Kojuhov'un *Kızıl Özbekistan*'ın 06.03.1937 tarihli sayısında yer

⁹ Yine eldeki bilgilere göre bu oranın % 80'lere ulaştığı, bunların yarısından fazlasının ise İptidai Mekteplerin 2. ve 3. sınıflarından mezun kişilerden oluştuğu anlaşılmaktadır. Bkz. Taşbalta, Maarif Cebhesinde, s. 41.

alan *Attestasiya'nın Birinci Yekûnları* adlı makalesinden aktarıldığına göre: Özbekistan'da komisyonların incelemesinden geçmesi gereken 19.357 muallimden 28 Şubat 1937 tarihine kadar ancak 3.114'ü seviye tespit sınavından geçirilebilmiş; 4 yıllık başlangıç mekteplerinde bulunan 925, 10 yıllık orta mekteplerde bulunan 180 ve 7 yıllık orta mekteplerin 1-7. sınıflarında ders vermekte olan 120 kişi ancak muallimlik unvanını alabilmiştir. 1.654 muallim ise 1 Ağustos 1938 tarihine kadar pedagojik formasyon bakımından eksikliklerini tamamlamak şartıyla görevinde bırakılırken, 235 kişi ise muallimlikten atılmıştır (Abdulvahab, 1937, s. 5-7). Yine eldeki bilgilere göre Özbekistan ve Kazakistan'da 1 Ekim 1938 tarihinden sonra 22.333 muallimden 21.879'u sınavdan geçirilebilmiş, bunların ancak % 41'i dört yıllık başlangıç ve orta mektep muallimi unvanını alabilmiş, % 47'8'i şartlı olarak muallimlikte bırakılmış, % 11,2'si ise muallimlikten çıkarılmıştır (Abdulvahab, 1939, s. 37-38).

Kojuhov'a göre muallimler arasında kendi terceme-i halini ya da kısa bir dilekçeyi yazamayacak kişiler vardı. Muallimlerin bilgi düzeylerini ölçmek için yapılan sınavlarda ise Londra'nın Amerika'da, Yakuts'ın Ukrayna'da ve Kiev'in Rusya'da olduğunu söyleyen muallimler bulunuyordu. *Yaş Türkistan* dergisinin 90. sayısında Abdulvahab tarafından kaleme alınan *Maarif Cephesinde* adlı makalede ise buradan yola çıkılarak *demek Ruslar ziyalı-zıyanlı (zararlı-zararsız) meselesini ortaya atarak inkılâptan önce ve inkılâp başlarında Ceditçilerden eğitim alıp muallimlik mesleğine girenlerden binlercesini zararlı diyerek zindanlara koymuşlar, kendi terceme-i halini yazamayan, Londra'yı Amerika'da, Harkov ve Kiev'i Rusya'da zanneden cahilleri de muallim yapıp, bu suretle muallimlerin sayısını artırıp büyük başarılarından bahsetmektedir* yorumu yapılmakta idi (Abdulvahab, 1937, s. 5-7). Diğer taraftan muallimlerin bilgi düzeyini ölçmek için yapılan sınavlarda ise muallimlerin ilmî seviyeleriyle alâkalı sorular yerine, onların *parti ve hükümet işlerine sadakatlerini ölçmek için* sorular sorulduğu görülmekteydi (Abdulvahab, 1938b, s. 19).

Muallimlerin sıkıntı yaşadıkları en önemli sorunlardan biri de maaşlarını zamanında alamamalarıdır. *Başlangıç Mektebi (4 yıllık mektep) Muallimi Aleksandır Petroviç Mihaylof'un Yıllık Hizmeti, Profesör Merkoloviç Borjim'in 35 Yıllık Hizmeti, Profesör Brodsky'nin 25 Yıllık Toyu, Profesör Antonina Alekseyevna Şuruhova'nın 20 Yıllık İş* gibi Rus ve Yahudi muallimlerin maarif alanındaki hizmetleri yukarıda verdiğimiz başlıklar altında Sovyet gazetelerinde uzun uzadıya anlatılırken, Türkistanlı muallimlere maaşları uzun süre ödenmemiştir. Meselâ Behbudi rayonundaki muallimlere okuma-yazma kurslarına ait ücretleri ödenmemiştir. Hüdayzad Kışlak Şurası'nda muallimler yaklaşık bir yıldır maaşlarını

alamamışlardır. Muallimler Rayon Maarif Bölümü Müdürünün yanına gidip haklarını talep ettiklerinde ise *Sizin gibi muallim gerekli değil. Yok, olun. Gözüme gözükmeyin!*" denilerek müdür tarafından kovulmuşlardır. Muallimler durumu Kaşka Derya Maarif Bölümü'ne bildirmişlerse de bir sonuç alamamışlardır (Oktay, 1936, s. 8). Muallimlere maaş ödenmemesi Harezmi rayonlarında da neredeyse adet haline gelmiştir. Muallimlerin çoğu 2, 3 hatta 4 ay maaşlarını alamamışlardır. Hive rayonu Ahond Babayev kolhozu 7 yıllık orta mektep muallimlerine yaklaşık 4 ay maaşları ödenmemiştir. PirnaHoş Kışlak Sovyeti'ndeki üç mektepte muallimler her gün rayon maarif teşkilâtına maaş için gittiklerinden ders yapılamamıştır. Hive Maliye ve Maarif Bölümü'ndekiler *para yok, kredi açılmıyor* diyerek muallimlere iki ay maaş ödememişlerdir. Bu sebeple Rayon Maliye ve Maarif Bölümü'nün muallimlere olan borcu 130.000 somu bulmuştur. Aynı durum Ürgenç rayonunda da yaşanmıştır. Uygur Kışlak Sovyeti'ndeki 7 yıllık orta mektep muallimleri Pirnazar, Mencanoğlu, Ata Muratoğlu ve Yirbanoğlu'na yaklaşık 5 aydır maaşları ödenmemiştir (Abdulvahab, 1937, s. 32-33). *Kızıl Özbekistan*'ın 30.05.1938 tarihli nüshasından aktarıldığına göre Kağanoviç rayonunun birçok kışlaklarında görev yapan muallimler ocak, şubat, mart, hatta 1937 yılı aralık ayına kadar maaşlarını alamamışlardır (Abdulvahab, 1938b, s. 21).

Mekteplerdeki Ders Araç-Gereci Durumu

Sovyet eğitim sisteminde mekteplerde görülen en büyük eksikliklerden biri de ders kitapları ile diğer ders araç-gereçlerinin yetersizliğidir. Bu konuda Türkistanlı münevverlerin kaleme aldığı eserler *gençleri komünizm yolunda terbiye için zararlı görülerek* umumiyetle ortadan kaldırılmıştır. Bu çerçevede Abdurrahman Saidî tarafından kaleme alınan *Nazari ve İlmî Edebiyat Dersleri*, Abdurrauf Fitrat'ın *Edebiyat Dersleri*, Abdülhamid Süleyman Çolpan ile Aşur Ali Zahirî tarafından tertip edilen *Edebî Parçalar Mecmuası*, Elbek ile Lobentsov tarafından çıkarılan *Bilim* adlı eserlerin, Orta Asya Bürosu tarafından yasaklanması ve yok edilmesi istenilmiştir ("Türkistan Sovyet Mekteplerinde Millî Küreş", 1931, s. 43).¹⁰

Bundan sonra *şekilce millî mefhum itibariyle Rusça* ders kitapları hazırlanmaya başlanmıştır. Bununla birlikte mekteplerde okutulmak üzere basımı yapılan ders kitaplarında da birçok

¹⁰ Bununla birlikte *Kızıl Özbekistan*'ın 02.12.1934 tarihli nüshasından aktarıldığına göre hükümet ve fırka tarafından çoktan yasaklanan ders kitaplarının bazı muallimler tarafından kullanıldığı da görülmekteydi. Kette Kurgan'daki Talim ve Terbiye Teknikumu'nda hükümet tarafından faydalanılması *kat'i surette yasaklanan eserlerden* birçoğu Münevver Kâri ve Çolpan'ın eserlerinden *Dil Dersleri*, *Dil Kaideleri*, *Edebiyat ve Sosyalizm Yolunda* adlı eserlerin dil ve edebiyat derslerinde kullanıldığı ve bundan başka talebelere Batu, Menan Ramiz, Altay gibi milliyetçilerin eserlerinin dağıtıldığı bildirilmekte idi. Bkz. Yaş Türkistanlı, Türkistan Mekteplerinde, s. 18.

hatalar görülmüştür. Nitekim Rahimî tarafından yazılan bir ders kitabının içinde 540 hata tespit edilmiş ve aynı eser 160.000 nüsha olarak basılmıştır. Aynı müellife ait başka bir ders kitabı ise 1750 hata ile yayınlanmıştır. Kayyumoglu tarafından 100.000 nüsha olarak neşredilen *Edebî Hristomatya* adlı eserde aynı akıbete uğramıştır (“Türkistan Haberleri: Maarif Cebhesinde”, 1934, s. 41-42). Diğer taraftan ders kitapları konusunda da suiistimallerin yaşandığı görülmektedir. Eğitim-öğretim yılı öncesinde alınan 11.000 ders kitabı ile 1.000 defterin satışı, Rayon İstihlâk Cemiyeti Reisi Hocoğlu tarafından yaptırılmamış, ambarda bekletilmiştir (Abdulvahab, 1939, s. 35). Özbekistan Maarif Komiserliği tarafından tertip edilen muallimler toplantısında ise bir muallim *bizden derslerin görsel materyallere dayalı işlenmesi talep edilmektedir. Bizde bunu candan kabul ediyoruz. Dersi göstererek yapmak için gerekli araç-gereç verilmelidir. Mekteplerde adî bir coğrafya haritası bile yok* diyerek, ders araç-gereçleri hususundaki eksiklikleri açıkça ortaya koymuştur (Taşbalta, 1936, s. 28). Görülen diğer bir eksiklik ise muallim ve talebe kıyafetlerinin yokluğu idi. Nitekim *Kızıl Özbekistan*’ın 26.10.1931 tarihli 249 numaralı sayısından aktarıldığına göre Kermene rayonu eğitime başlamaya 20 gün kala, halâ okul kıyafetlerini alamamıştı. Özbekistan Devlet Neşriyatı, Riştan rayonuna Hokant Şubesi aracılığıyla okul kıyafetlerini göndermeyi vaat etmişse de bu gerçekleşmemiştir (“Maarif Cebhesinde”, 1932, s. 33-35). Bunun üzerine 17.05.1934 tarihinde Orta Asya Bürosu tarafından alınan kararlarda mektep binalarının tamir edilemediği, mektepleri kışın ısıtmak için odun bulunamadığı, muallimlerin maaşlarını alamamalarından dolayı zor durumda kaldıkları, ders kitapları ile der araç-gereçlerinin temin edilemediği, mahalli fırka ve hükümet idarelerinin muallimlerin şikâyetlerini dinlemedikleri ifade edilmiş ve duyulan rahatsızlık mahalli cumhuriyet, vilâyet fırka ve hükümet merkezlerine tembih şeklinde iletilmiştir (Abulvahab, 1938a, 39-40). Bununla birlikte sorunların üstesinden gelinememiştir.

Mekteplerdeki Öğrenci Sayıları

Özbekistan’da mekteplerde okuyan öğrenci sayılarına bakıldığında, yerli Türkistanlı talebe sayısının Ruslara göre az olduğu görülmektedir. Bu çerçevede yerli öğrencilerin mekteplerdeki sayısı yerlileştirme politikası¹¹ kapsamında Rus talebelere göre az tutulmuştur. Diğer yandan mekteplerdeki öğrenci sayıları konusunda Sovyet resmî daireleri tarafından verilen rakamlar birbirini tutmamakla birlikte, bildirilen rakamlar adeta *göz kamaştırıcıdır*. Sovyet maarif siyasetinin başarılarından bahseden 16.08.1932 tarihli *Kızıl Özbekistan* gazetesinde yer alan bir makalede: Özbekistan Sovyet Cumhuriyeti kurulduğunda 831 mektep

¹¹ Ayrıntılı bilgi için bkz. Ercan Çelebi, “Gayr-i Rus Halkların Devlet İdarelerine İştiraki ve Yerlileştirme Meselesi”, *Yaş Türkistan*, Türk Dünyası Araştırmaları, Sayı: 141, Aralık 2002, s. 139-146.

bulunurken, bugün hali hazırda 4.774 mektebe sahibiz. Talebe sayısı ise 54.800'den 430.000'e yükseldi. Bundan başka Özbekistan Cumhuriyeti 20.000 öğrencisi olan 34 âli mektebe ve 31 ilmî araştırma müessesesine sahiptir. 1928 yılında okuma-yazma kurslarına 69.000 kişi katılmış, 1932 yılında bu sayı 774.000'e çıkmıştır bilgisi verilmektedir. Bununla birlikte *Pravda Vostoka* gazetesi ise *kemiyet itibariyle olan bu muvaffakiyetlerimiz keyfiyet itibariyle sağlamlaşmadı, Özbekistan mektepleri hakkında neşredilen materyallerden açıkça görülmektedir ki talebelerin seviyesi oldukça düşüktür* (Timiroğlu, 1932, s. 19) değerlendirmesini yaparak, Sovyet eğitim sisteminin iç yüzünü gözler önüne sermektedir.

Özbekistan Fırka Kâtibi Ekmel İkrarov ise dört yıllık başlangıç mekteplerinde 529.000 talebenin eğitim görmekte olduğunu söylemekte, bu durumun ise 1931-1932 eğitim-öğretim yılına göre 200.000 daha fazla olduğunu belirtmekte idi. Hâlbuki İkrarov 1932 yılındaki bir başka konuşmasında ise 430.000 talebenin varlığından bahsetmiş bulunuyordu. Diğer taraftan *Cumhuriyet Yüksek Mekteplerinde (VUZ), teknikumlarda, İşçi Fakültelerinde (RABFAK) ve İşçi Üniversitelerinde eğitim görenler 1931 yılında 10.900 kişi idi. Şimdi ise 25.000'i geçti* sözleriyle övünen İkrarov, yine 1932 yılında verdiği başka bir malûmatta Özbekistan'da 20.631 talebesi olan 34 âli mektebin açıldığını belirtmekte, fakat 1934 yılında binlerce âli tahsilli mütehasısın ne olduğu hakkında bilgi verememektedir. Özbekistan'da okur-yazar oranının % 52'ye çıktığını nakleden İkrarov, Maarif Komiserliği malûmatlarına göre Şehirhan rayonunda okur-yazar oranının % 60 gösterildiğini, sonradan bu oranın % 15-16'yı geçmediğinin anlaşılması üzerine *gördünüz mü nasıl olup çıktı! Bunun için Maarif Komiserliğinin Cumhuriyetteki (Özbekistan) okur-yazar halkın sayısı ile ilgili verdiği % 52 rakamına ihtiyatla bakmamız gerekir* (İsen Tursun, 1934, s. 21-24) demişti.

Özbekistan Fırka Kâtibi Ekmel İkrarov'a göre 1928-1929 eğitim-öğretim yılında mekteplerdeki öğrenci sayısı 1927-1928 eğitim-öğretim yılına göre düşmüş, mektep yaşındaki çocukların ancak % 78'i mekteplere yerleşebilmiştir. Hatta Kaşka Derya gibi rayonlarda bu oran % 3,5'a düşmüştür. Büyük şehirlerde ise Rus talebe sayısı % 70-80 oranındadır (Timuroğlu, 1930, s. 26-27). Özbekistan Komiserler Şurası Reisi Feyzullah Havace'nin 1934-1935 eğitim-öğretim yılına ait mekteplerdeki talebe sayılarına ilişkin vermiş olduğu istatistiksel bilgilere göre ise Özbekistan'ın dört yıllık başlangıç mekteplerinde 501.000, orta mekteplerinde 27.000 talebe eğitim görmekte idi (Taşbalta, 1936, s. 26). 1936-1937 eğitim-öğretim yılına gelindiğinde toplam öğrenci sayısının 791.000'i bulduğu, bunların 319.000'inin orta mekteplerde eğitim görmekte olduğu anlaşılmaktadır ("Türkistan'a Dair Bazı Rakamlar", 1938, s. 39).

Bununla birlikte plânlamaların aksine farklı nedenlerle talebelerin okullara yerleşemediği de görülmektedir. Meselâ 1939 yılı için dört yıllık başlangıç mektepleri için 1.954, yedi yıllık orta mekteplerden 615 talebe plândan düşürülmüş, 2.569 talebe eğitim hakkından mahrum kalmıştır. Biştal, Şure, Hüsn-i Kavak, Katartal Kışlak Sovyetleri'ndeki dört yıllık başlangıç mekteplerinin 4. sınıfını bitiren 100 talebe, yatakhaneler yeterli olmadığından yedi yıllık orta mekteplerin 5. sınıfına yerleşememiştir. Özbekistan Maarif Komiserliği'nin malûmatına göre Fergana vilâyetinde 9.180, Buhara vilâyetinde 5.800, Semerkant vilâyetinde 3.943, Harizm vilâyetinde 1.806, Vabkenet rayonunda 2.000, Çüst rayonunda 1.900 mektep yaşındaki çocuk mektebe yerleştirilememiştir. Fergana vilâyetinde yedi yıllık orta mektepler % 75,5; orta mektepler ise % 57 oranında dolu görünmektedir (Abdulvahab, 1939, s. 35-36).

Dikkati çeken diğer bir durum ise Özbekistan'daki mekteplerde yerli öğrencilere nazaran Rus talebelerinin fazla olmasıdır. Türkistan'ın hiçbir yerinde âli mekteplerde yerli talebe sayısının arttığını söylemek mümkün değildir. Yerli öğrenciler, başlarına *bin bir türlü belalar getirilip* mekteplerden kaçmaya zorlanmışlardır (Tahir, 1934, s. 15-16). Bunlar arasında eğitim-öğretim faaliyetleri esnasında *milliyetçi faaliyetleri nedeniyle* mekteplerden atılmalar dikkat çekmektedir. Meselâ 1933 yılı başında 300 civarındaki talebe *sosyalistik hocalık tertibine uygun görülmediğinden* mekteplerden kovulmuştur ("Yüksek Ziraat Mektebini Bitirgenler", 1933, s. 39).

1932 yılında Taşkent'te Orta Asya Demiryolu İdaresi tarafından açılan Elektro-Mekanik Teknikumu'na 1.200 talebe kabul edilmiştir. *Kızıl Özbekistan*'ın 12.07.1934 tarihli nüshasında yer verilen *Yerliler Çok Az* başlıklı bir yazıdan aktarıldığına göre teknikuma kabul edilen 1.200 talebeden ancak 90'ının Türkistanlı olduğu bildirilmektedir. Mektebi bitiren 18 talebeden ise sadece 1'i Türkistanlıdır ("Özbekistan'ın Moskva'da Kanca Talebesi Bar?", 1934, s. 40).

Moskova İttifak Halk Komiserliği ve bütün Rusya Komünist Fırkası Merkezi Komitesi'nin Orta Asya Bürosu tarafından alınan bir karar ile 1934-1935 eğitim-öğretim yılından itibaren Türkistan'daki teknikumlarda yerli talebe sayısının % 70'i aşamayacağı kabul edilmiştir. Buna göre kabul edilecek öğrencilerin % 30'u Ruslardan olmalı idi. Fakat uygulamada alınan karara dikkat edilmediği görülmektedir. Taşkent Teknikumu İlmî Bölümü Müdürü Trosky ise bu durumun sebebini *Biz Moskova'ya itaat ediyoruz. Teknikuma yerli milletten talebe çoğunlukla kabul edilmesi gerekirken Özbek, Tacik, Kazak ve Kırgızların medeni seviyeleri düşük olduğundan onlar teknikuma talebe vermediler* şeklinde açıklamakta idi. Bu durumdan

şikâyet eden İlmî Bölüm Yardımcısı Reşitoğlu ise tepkisini *bu yerin adı Türkistan olarak bilinmektedir. Bunun için mektep, Türkistanlıların olmalıdır* şeklinde göstermekte idi (Yaş Türkistanlı, 1934a, s. 19-20). Boğdanova Özbekistan Fırka Merkezi'nde yapmış olduğu konuşmasında Taşkent Sanayi Enstitüsü'ndeki 1.084 talebeden 109'unun, Taşkent Kışlak Hocalığı Enstitüsü'ndeki 700 talebeden 42'sinin ve Suğarış Enstitüsü'ndeki 746 talebeden 53'ünün Özbek olduğunu söylemekte idi ("Türkistan Haberleri: Âli Mekteplerdeki Kadrolar Kalay Hazırlanadır?", 1936, s. 1). Semerkant Tıp Enstitüsü'nden mezun olan 165 tabibin ise sadece 65'i yerli idi ("Sovyet Mekteplerinde Kadro Meselesi", 1937, s. 40). Aynı enstitüden 8 yıl içinde mezun olan 393 talebeden ise sadece 94'ü yerli öğrencidir (Abdolvahab, 1939, s. 35).

Sovyet eğitim sistemi ve eğitimdeki uygulamalar Türkistan gençlerindeki var olan Rus düşmanlığını daha da artırmıştır. Türkistan'daki Rus düşmanlığı ve Sovyet aleyhtarlığı Bolşevik İhtilâli'nden önce doğan Türkistanlılara münhasır olmayıp, bu düşmanlık ihtilâlden sonraki dönemlerde de devam etmiştir. Bolşevikler bu düşmanlığın Türkistanlı gençlere mektepler vasıtasıyla kazandırıldığını düşünmüşler, onlar Türkistanlıların muallimlik mesleğini tercih ederek mekteplerde gençlere Rus düşmanlığını aşıladıklarını ileri sürmüşler ve bu düşmanlığın ise *Rus terbiyesi* yoluyla ortadan kaldırılabilceğini inanmışlardı ("Ruslıkka Karşı Türkistan Yaşları", 1933, s. 20). Bunun için Türkistan mekteplerinde hükümet ve fırka tarafından *Beynelmilel Terbiye dersine* önem verilerek, bu ders ile tarihî düşman olan iki milletin çocukları arasında *kardeşlik duygusunun* uyandırılmasına çalışılmıştır. Fakat bu çabalar olumsuz neticeler vermiştir. Semerkant, Taşkent şehirlerindeki yatakhaneleri olan mekteplerde yerli ve Rus talebelerin yatakhaneleri ayrılmış, yerli ve Rus talebeler arasında sürekli kavgalar olduğundan toplantılar ayrı yapılmıştır (Yaş Türkistanlı, 1934a, s. 20-21). Rus düşmanlığı, Türkistanlı talebelerde yaşlarına göre farklı şekillerde tezahür etmiştir. Örneğin orta mekteplerdeki Türkistanlı talebeler çoğunlukla Rus muallimlerine ve Rusça derslere, Taşkent Darülfünunu'nda ise yerli talebeler, Rus talebelerine karşı koymakta idiler. Onlar Orta Asya Darülfünunu'nun Türkistanlılara ait bir eğitim kurumu olduğunu düşünmekte ve Rus talebelerinin sayıca fazla olmasından şikâyet etmekte idiler. Taşkent'teki Şura Kuruluş ve Hukuk Enstitüsü'nde eğitim görmekte olan Halikoğlu Hemdem adlı bir Türkistanlı komsomol tepkisini *bizim ülkedeki mekteplerde Rusça derslere, Rus edebiyatına, hatta Rusların kendilerine ihtiyaç yok* sözleriyle dile getirip, enstitünün Rus Dili muallimi Geller ile matematik muallimi Merkolov'a karşı gelmişti ("Ruslıkka Karşı Türkistan Yaşları", 1933, s. 21-22).

Sonuç

Sovyetlerin bir taraftan medeniyetin geliştirilmesi diğer taraftan ise tek tip Sovyet vatandaşı yaratmaya dönük eğitim sistemi, 1940'lı yılların sonuna gelindiğinde istenilen başarıyı sağlayamamıştır. Her şeyden önce 1933'lü yıllara kadar bir keşmekeşlik içerisinde bulunan Sovyet eğitim sistemine alınan kararlar, yayınlanan emir-nâmeler ile bir düzen verilmeye çalışılmışsa da bu mümkün olmamıştır. Özbekistan'da yeni mekteplerin inşasında istenilen başarı temin edilememiş, mevcut mekteplerin tamirâtı yaptırılmadığı gibi mekteplerin ders kitabı karatahta, sıra, masa ve diğer ders araç-gereçleri bakımından temel ihtiyaçları karşılanamamıştır. Milliyetçi mefkûreye bağlı muallimlerin mekteplerden kovulmasından sonra mekteplerde muallim ihtiyacı artmış, Sovyet eğitim sisteminin muallim yetiştirme politikası olumlu sonuçlar getirmemiştir. Muallimler kısa süreli kurslarda yetişmiş, bilgi düzeyi bakımından da düşük seviyede kalmıştır. Mektep çağındaki çocukların okullara yerleşme oranı düşük olmuş; yerli Türkmen talebeler, Rus talebelere göre özellikle yüksek mekteplerde azınlıkta kalmıştır.

Kaynakça

İnceleme-Araştırma Eserler

- AĞAYEV E. (2016). "Sovyet Tarihçisinin Mutfağına Bir Nazar". *Sovyet Tarih Yazımı ve Kazakistan Tarihinin Meseleleri (İlk Kazak Tarihçisi Ermukhan Bekmakhanov'un Hayatı ve Çalışmalarına Yeni Bakış)*, (Editörler: Abdulvahap Kara, Zeynep Yaman), İstanbul, s. 155-181.
- ANDİCAN A. (2003). *Cedidizm'den Bağımsızlığa Hariçte Türkistan Mücadelesi*. İstanbul: Emre Yayınları.
- BAKALO İ. 1965). "Sovyetler Birliği Komünist Partisinin Halk Eğitim Alanındaki Millî Siyaseti". *Dergi*, Sayı: 39-40.
- ÇELEBİ E. (2002). "Gayr-i Rus Halkların Devlet İdarelerine İştiraki ve Yerlileştirme Meselesi". *Türk Dünyası Araştırmaları Dergisi*, Sayı: 141, s. 139-146.
- ÇELEBİ E. (2019). "Türkistan Millî Mücadelesi: Sovyet Tarih Görüşü Bakımından Bir Değerlendirme". *Akademik Tarih ve Düşünce Dergisi*, Sayı: 4, s. 1916-1940.
- DEVLET N. (1985). *Rusya Türklerinin Millî Mücadele Tarihleri (1905-1917)*. Ankara: Türk Tarih Kurumu Yayınları.

- KARA A. (2016). “Ermukhan Bekmakhanov Ve Sovyet Döneminde Kazak Tarihi Araştırmalarında İdeolojik Baskı Ve Kısıtlamalar”. *Sovyet Tarih Yazımı Ve Kazakistan Tarihinin Meseleleri (İlk Kazak Tarihçisi Ermukhan Bekmakhanov’un Hayatı ve Çalışmalarına Yeni Bakış)*, (Editörler: Abdulvahap Kara, Zeynep Yaman) , İstanbul, s. 11-25.
- KANLIDERE A. (1997). “Kazan Tatarları Arasında Tecdid ve Cedit Hareketi”. *Türkiye Günlüğü*, Sayı: 46, 1997, s. 89-96.
- KIRIMER C. S. (1996). *Gaspıralı İsmail Bey*, (Haz. Ramazan Bakkal). İstanbul: Avrasya Bir Vakfı Yayınları.
- KIRIMLI H. (1996). “Gaspıralı İsmail Bey”. *DİA*, İstanbul, c. 13, s. 394-395.
- KOÇAOĞLU T. (2004). “Tercüman’ın Dili ve Coğrafyası” (Ed. Hakan Kırımlı). *İsmail Bey Gaspıralı İçin*, Ankara: Kırım Türkleri Kültür ve Yardımlaşma Derneği Yayınları, s. 215-225.
- MARAŞ İ. (2002). *Türk Dünyasında Dini Yenileşme (1850-1917)*. İstanbul: Ötüken Yayınları.
- SARAY M. (1987). *Türk Dünyasında Eğitim Reformu Ve Gaspıralı İsmail Bey (1851-1914)*. Ankara: Türk Kültürünü Araştırma Enstitüsü.
- SARAY M. (1993). *Özbek Türkleri Tarihi*. İstanbul: Nesil yayıncılık.
- TEKİNER S. (1966). “Türkistan Cedidizmi Komünist Propagandasının Dikkat Merkezinde”. *Dergi*, Sayı: 45.
- VORONİTSSİN S. (1964). “Sovyet Türkistan’ında Okul ve Bilim”. *Dergi*, Sayı: 55.

Sürelî Yayınlar

Yaş Türkistan Dergisi

- Abdulvahab (1937). “Maarif Cephesinde”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 90, s. 5-9.
- Abdulvahab (1938a). “Türkistan’da 1937/1938’inçi Oku Yılı Kandı Ötkezile Yatır?”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 103, s. 17-24.
- Abdulvahab (1938b). “Maarif Cephesinde”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 107, s. 15-21.
- Abdulvahab (1938c). “Maarif Cephesinde”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 108, s. 19-26.
- Abdulvahab (1939). “Maarif Cephesinde”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 112, s. 34-38.

- “Bugünkü Türkistan Ahvalinden” (1933). *Yaş Türkistan*, Sayı: 38, s. 18-22.
- “Buhara’da Yaşirin Mektep” (1936). *Yaş Türkistan*, Sayı: 77, s. 1.
- İsen Tursun (1934). “Bolşeviklerin Türkistan’da Medeniyet Sahasındaki Yutuklarından”.
Yaş Türkistan, Sayı: 53, s. 18-26.
- “Maarif Cebhesinde” (1932). *Yaş Türkistan*, Sayı: 26, s. 33-35.
- Oktay (1936). “Aylıksız Aç Muallimler”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 85, s. 8-14.
- “Özbekistan’ın Moskva’da Kanca Talebesi Bar?” (1934). *Yaş Türkistan*, Sayı: 59, s. 40.
- “Ruslaştırma Siyaseti Küçeymekte” (1935). *Yaş Türkistan*, Sayı: 74, s. 9-12.
- “Ruslaştırma Yulıda Mühim Bir Adım” (1935). *Yaş Türkistan*, Sayı: 73, s. 40
- “Ruslıkka Karşı Türkistan Yaşları” (1933). *Yaş Türkistan*, Sayı: 44, s. 20-25.
- “Sovyet Mekteplerinde Kadro Meselesi” (1937). *Yaş Türkistan*, Sayı: 87, s. 40.
- “Şu Yıl Salınacak Mektep Binaları” (1936). *Yaş Türkistan*, Sayı: 77, s. 1.
- Tahir (1934). “Türkistan’da Birinci Biş Yıllık Yekünü: Maarif”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 61, s. 9-17.
- Tahir (1936). “Bolşeviklerin Millî Siyaset Oyunu”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 78, s. 7-8.
- Taşbalta (1935). “Maarif Cebhesinde”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 71, s. 38-42.
- Taşbalta (1936). “Sovyet Mektebi”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 83, s. 25-30.
- Taşbalta (1939). “Rus Tili Dersi Meselesi Etrafında Tartışma”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 115, s. 20-23.
- “Taşkend Mekteplerinin Tazelik ve Sıhî Vaziyetleri” (1931). *Yaş Türkistan*, Sayı: 22.
- Timuroğlu (1930). “Türkistan’da Mekteb Meselesi”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 2, s. 22-30.
- Timuroğlu (1932). “Türkistan’da Sovyet Maarifinin Kemiyet ve Keyfiyeti”, *Yaş Türkistan*, Sayı: 36, s. 17-22.
- “Türkistanga Dair Bazı Rakamlar” (1938). *Yaş Türkistan*, Sayı: 98, s. 38-40.
- “Türkistan Haberleri: Maarif İşleri” (1932). *Yaş Türkistan*, Sayı: 37, s. 37-40.
- “Türkistan Haberleri: Maarif Cebhesinde” (1934). *Yaş Türkistan*, Sayı: 57, s. 41-42.
- “Türkistan Haberleri: Özbekistan’da 10 Yıllık Mektep ve Orta Mektepten Çıkan Talebeler” (1936). *Yaş Türkistan*, Sayı: 83, s.1.

“Türkistan Haberleri: Âli Mekteplerdeki Kadrolar Kalay Hazırlanadı?” (1936). *Yaş Türkistan*, Sayı: 83, s. 1.

“Türkistan Mekteplerinde” (1938). *Yaş Türkistan*, Sayı: 98, s. 1.

Yaş Türkistanlı (1930). “Rus İstilasası Astıda Türkistanlıların Millî Hareketlerinden”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 2, s. 13-22.

Yaş Türkistanlı (1934a). “Türkistan Mekteplerinde”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 62, s. 17-21.

Yaş Türkistanlı (1934b). “Gaspıralı İsmail Bik”. *Yaş Türkistan*, Sayı: 57, s. 30-33.

“Yüksek Ziraat mektebini Bitirgenler” (1933). *Yaş Türkistan*, Sayı: 46, s. 39.

“1933/1934’ünçü Oku yılı Kanday Ötkezildi?” (1934). *Yaş Türkistan*, Sayı: 58, s. 39-40.

Extended Abstract

There were three kinds of schools in Turkistan after the Russian invasion. Historically, the oldest of these and the strongest in terms of location were mosque schools and religious madrasahs. However, the education system based on madrasah education in Turkistan began to decline in the period of chaos after the death of Uluğ Bey and soon deteriorated. The purpose of the Russian schools, called Rusko Tüzemni (Russian Local Schools), was to adopt the Russian language and culture. Then, from 1884 onwards, with the Jadidism movement initiated by İsmail Gaspıralı, Cedit schools were opened in Uzbekistan. Thus, there were three different schools in Uzbekistan: the local schools and the madrasahs, the Russian-Uzbek schools and the Cedit schools. After the collapse of Tsarist Russia, the Bolsheviks respected nations in the Soviet Union, which were multinational, multilingual and multi-religious. But they soon built their national policies on a policy of Sovietization in all areas. This manifested itself in the social life as the creation of a new Soviet people. In order to establish the infrastructure of this policy, the education system of the non-Russian peoples was taken up; by closing local schools, one type of Soviet schools were established and the education system was centralized. The Russians were placed at the top of the training and the training was based on the Russian language. The education policy pursued by the Soviets in Uzbekistan was not in line with the needs of the people. The education was neglected and lacking state support. Every school until 1933, each teacher applied his own experience. All of the training methods introduced by other nations in the world were applied by semi-literate Soviet teachers. First of all, with an emirnâme issued in 1935 with the signature of Stalin and Molotov, efforts were made to get rid of the disorder seen in the Soviet education system until 1933 and to realize the order, training and education that could not be provided. With this decree, it was requested that the lessons be taught within the framework of a general and definitive plan, the use of common textbooks, the course hours should be determined as 45 minutes and the holidays should be clarified, and the exam questions were prohibited from being given to the students beforehand. In addition, since January 1936, it was reported that students in the Soviet Alliance should change to a common school dress and that school documents and proceedings should be carried out jointly.

After the restoration of the Soviet education system to the Russian language and proletarian culture, the Russian language was obligatory in Uzbekistan from the 4-year start-up period. The Russian Language Education Commission was given the task of preparing the Russian language curriculum and books. An instruction regarding this was also sent to the Uzbekistan

government, and the Uzbekistan Education Commissioner was obliged to apply this order exactly.

It is seen that there are problems in the planning of education and training in Uzbekistan, and a good preparation period for education cannot be passed. Considering the frequent coverage of the headlines of Children Who Does Not Go to School to Stay in the newspapers, the targeted success could not be achieved from compulsory education (the obligation to go to Soviet schools). It seems quite difficult to obtain reliable information about the number of Soviet schools in Uzbekistan between 1930-1940. In this regard, it is seen that the Soviet official authorities gave exaggerated and contradictory figures regarding the number of schools due to ideological concerns. Schools in Uzbekistan were not at a sufficient level in terms of health. It is understood that there have been many problems in the construction of new school buildings and the repair of existing school buildings. The second and most important problem in the Soviet education system was the lack of teachers, the insufficient education level of the current teachers and the bad conditions they were in. The most important problem in this matter was the lack of teachers in schools. One of the most important problems faced by teachers is that they cannot get their salaries on time. One of the biggest deficiencies in schools in the Soviet education system is the insufficiency of textbooks and other course materials. Considering the number of students studying at schools in Uzbekistan, it is seen that the number of local Turkestan students is less than that of Russians. In this framework, the number of domestic students in schools has been kept less than Russian students within the scope of the localization policy.